

Grenssurfen¹

Philip Marres*

Dwars, ongemotiveerd, niet gemanierd, lui, maar ook radicaal, fanatiek, leuk, aardig en aandoenlijk. In de hulpverlening komen we ze tegen in alle soorten en maten: jongeren. Sommigen gaan na enige schroom in gesprek met een therapeut, anderen hebben weerstand tegen alles en hulpverlening in het bijzonder. Zo ook Peter.

Peter is 15 jaar, zit in het derde van het middelbare en moet met mij in gesprek omdat hij met enige regelmaat de les wordt uitgestuurd en zijn prestaties ondermaats zijn. Hij staat op school bekend als dwars, ongemotiveerd en een soort van informele leider. Als hij zo doorgaat wordt hij van school verwijderd. Zijn ouders hebben hem zo ver gekregen dat hij vijf gesprekken met mij aangaat. Blijkbaar ben ik beter dan twee weken huisarrest en een maand geen zakgeld wat het alternatief is.

Peter zit voor mij, onderuit gezakt met zijn mobiel in zijn hand, de reddingsboei voor iedere sociale situatie. Ik zie een goed verzorgde jongen, zijn haar in

¹ *Grenssurfen* is een casusbewerking van de deelnemershandleiding die behoort bij de training 'Grenssurfen met jongeren' die gegeven wordt vanuit Care&Able. Care&Able is een samenwerkingsverband van organisaties en professionals in zorg en welzijn die maatschappelijke winst wil behalen door de zorg en ondersteuning meer vanuit de mens te organiseren.

Ik heb mij voor deze casus laten inspireren door mijn cliënten: Siem, Koen, Tobias, Abdel en mijn twee zoons die mij het juiste vakjargon van het schoolplein en internet hebben toegelicht.

* Systeemtherapeut bij Stekjeugdhelp en trainer bij Care&Able. Hij heeft ook een eigen praktijk voor systeemtherapie (marressysteemtherapie.nl).
E-mail: pm.marres@gmail.com

een strakke scheiding, de schoenen waarover ik met mijn zoon ruzie heb gehad omdat ik ze te duur vind. Mijn zoon vindt mij een sloeber en ik hem een verwend jong. Dat is mijn eigen schuld, ik heb hem opgevoed, krijg ik terug.

Na bijna twee minuten zwijgen komt de grens van de maatschappelijke aanvaarde stiltes snel in zicht. Het gevoel bekruipt mij dat ik 'iets moet', dat 'iets moeten' zou een vraag kunnen zijn, maar hoe open ik de vraag ook stel het zal een van de drie meerkeuzeantwoorden opleveren: ja, nee of weet niet. Misschien maar eens wat over de buitenkant naar binnen gooien en kijken wat het effect is:

'Zo, ik kan mij voorstellen dat je al je vrienden geappt hebt om te laten weten dat je met mij in gesprek bent.' Ik laat een stilte vallen en vervolg mijn verhaal: 'Tja, heb jij dat weer, moet je in gesprek met een therapeut, je bent toch niet gek of wel, nou ja, dan zijn er aardig wat gek bij jou op school want je bent de derde al deze week.' (ook therapeuten zetten de wereld wel eens naar hun hand) 'Kijk, het is simpel: of je houdt vijf gesprekken je mond en ik vertel je ouders dat je niets wilde zeggen of we babbelen wat over hoe jij de docenten zo tot wanhoop hebt gekregen. Ik snap dat je ook liever ergens anders had willen zitten.'

Hij kijkt mij aan en grijnst bij de opmerking 'je hebt de docenten tot wanhoop gedreven'. Naast het naar zijn mobiel staren, blijkt deze jongen nog meer te kunnen, namelijk een docent tot wanhoop drijven. Je moet je imago tenslotte een beetje vorm geven, je mobiel is één, bewonderende blikken van klasgenoten als je een docent aan het dissen bent is ook wat waard. Of hij nog meer kan, laat ik maar even voor wat het is.

Ik vervolg mijn relaas: 'Je vader zegt dat je je huiswerk moet doen, je moeder zeurt aan je hoofd dat je op tijd naar bed moet, de docent dat je rustig moet zijn, iedereen zeikt aan je kop. Opvoeden en corrigeren en straf geven laat ik wel aan de rest over tenzij jij zegt dat een goede preek helpt, dan wil ik het best doen. Dus zeg het maar.'

Meer gezeur, meer gepreek van mij zal hem waarschijnlijk niet in het gareel laten lopen. Door zijn gedrag krijg ik steeds meer begrip voor zijn ouders

en voel irritatie hetgeen thuis meestal eindigt in een verhandeling die hem en mijn zoon maar al te bekend is. De opkomende irritatie probeer ik te kanaliseren in mijn *magic flip* act. Ik spreid mijn handen voor mij uit, sluit een beetje mijn ogen en doe alsof ik alle gedachten kan lezen en zijn gedrag kan voorspellen.

‘Even raden, als je zo in de klas zit, dan zegt de docent: ‘Ga recht zitten, anders zit je maar op de gang.’ Als je op deze manier zwijgt tegen je moeder, dan begint ze te zeuren dat je nooit wat zegt. Ja, ja, ik voel gewoon dat je moeder wel eens zeurt.’

De *magic flip* act oogst vooralsnog geen staande ovatie, maar wel een paar rollende ogen in de trant van: waar slaat dit op. Ik heb inderdaad nog geen carrièreswitch voor ogen, maar het is allicht beter dan het etaleren van mijn binnenkant:

‘Jij voelt druk van docenten en ouders en je hebt daar last van, ik voel de druk om jou te veranderen want als jij niet meer uit de klas wordt verwijderd, dan vinden jouw ouders mij een goede hulpverlener en betaalt je vader de rekening zonder aanmaning. Door met jouw ideeën mee te veren zal ik sneller aansluiting vinden, maar als ik alles goedkeur, vindt jouw omgeving dat ik samenval met jou. Ik tracht mij als intermediair tussen jou en de buitenwereld op te stellen zodat de verbinding weer een beetje wordt hersteld zonder dat ik je tracht op te voeden.’ Tja, transparant werken is een rekbaar begrip.

Ik sluit mijn act af met: ‘Hoe krijg jij toch iedereen tot wanhoop gedreven?’ Hij grijnst en zegt: ‘Dat is niet zo moeilijk.’ Ik geef hem terug dat ik wed dat hij binnen een paar minuten weet of een docent de klas eronder kan houden of niet. ‘Simpel,’ zegt hij, ‘als we met z’n allen de eerste les druk binnenkomen en we worden niet direct teruggestuurd, dan heb je geen gezag.’

Het tweede gesprek begin ik met duidelijk te maken dat alles beter is dan hier zijn, maar het alternatief van een week huisarrest is ook niet alles. Iedereen doet moeilijk: zijn ouders en de ene docent nog meer dan de andere. Dit blijkt te kloppen en ik stel voor dat we dit eens op een rijtje zetten. Welke docent doet moeilijk en wie het allermoeilijkst, we gaan vandaag maar eens docentjes schalen.

Op post-its schrijven we de namen van de docenten en leggen de docenten met het meeste gezag in de klas links en rechts docenten met het minste gezag. Ik vraag terloops wat het moeilijkste vak is. Zijn moeilijkste vak blijkt gegeven te worden door de docent die in zijn ogen het minste gezag heeft: 'Een docent die geen les kan geven, scheelt al gauw een punt of twee.' Peter lijkt het eigenlijk ook niet zo leuk te vinden als de docent geen orde kan houden, 'maar als je overgeleverd bent aan je puberale brein, hormonen of welke theorie je ook aanhoudt, dan heb je geen andere keus dan om mee te doen'.

We bespreken wat maakt dat de ene docent meer gezag heeft en de andere minder. Eenmaal de docenten 'geschaald', hebben we het over de volgende vragen:

- Wat maakt dat deze docent wel gezag heeft?
- Wat maakt dat deze docent minder gezag heeft?
- Wat is het verschil tussen beiden?
- Hoe reageert de klas erop?
- Wat zegt je mentor over deze docent?
- Wat zeggen je vrienden over deze docent?
- Stel, je wil deze docent wegwerken, wat moet je dan doen of laten?

Langzamerhand krijg ik een gedetailleerd verhaal over de kwaliteiten van de docenten. De ene docent komt al wat zenuwachtig over door met zijn handen te friemelen, geeft dan vaak en veel correcties, maar de beloofde sancties komen er maar niet van, een soort van doorlopend loos alarm wat niemand meer serieus neemt. Bij de andere docent 'doe je dat gewoon niet' omdat je weet dat je dan gelijk de klas uitgezet wordt en na moet komen. Bij sommige docenten 'doe je het gewoon niet' omdat hij je toch wel door heeft en er al een grap over heeft gemaakt voordat jij dat kan doen. Die is dan gewoon 'oké'.

Nu we de situatie een beetje in het vizier hebben, richt ik mijn pijlen een keer op hem. Een klein onderzoekje wat zijn positie in de klas is. Een aantal vragen die de revue passeren.

- Hoe heb je het voor elkaar gekregen om zo snel een les uitgezet te worden?

- Wat zag je aan de leerkracht op het moment dat hij je eruit stuurde?
- Wie wordt er nog sneller uitgestuurd dan jij?
- Wie niet?
- Wie is het watje van de klas? (oké, dat ben jij dus niet)
- Stel dat je niet binnen tien maar binnen vijf minuten de klas wordt uitgestuurd. Wat moet je dan anders doen?

Hij schetst het speelveld en de posities van de klas en hoe de beïnvloedingen lopen. Als laatste stel ik de meest ingewikkelde vraag wat het nodige denkwerk van hem vraagt: 'Stel, je wil een geintje uithalen met een klasgenoot en hem de klas uit laten sturen. Wat moet je daarvoor doen?' Dat is altijd een ingewikkelde want je 'verraadt geen kameraad' (1978) of 'je snicht niet' (2016). Daarom is het ook een geintje (of prank). Als antwoord krijg ik: 'Als ik hem een beetje ga fokken, dan wordt hij vanzelf druk. Als ik dan nog doorga en ik gooi iets naar hem toe dan vangt hij dat en is hij de klos.'

Hij is wat mij betreft geslaagd voor inzicht in sociale interacties.

Het liefst zou ik hem modelleren tot een ideale student, maar vooralsnog zullen we samen een beetje aanmodderen. Stel dat hij de voorbeeldige student in de klas zou worden, dan zet hij zijn positie zo op het spel dat hij de aansluiting verliest met zijn klasgenoten en al snel wordt gereduceerd tot *nerd*. Zijn gedragsverandering zal zijn positie niet te veel mogen aantasten. Sociale uitsluiting uit de *peer group* is erger dan welke straf van volwassenen dan ook. Hij geeft mij de indruk dat hij voldoende baggage heeft om een beetje met zijn opgedane kennis over zijn positie in de klas te gaan spelen en ik geef hem terug dat hij zeer goed kan grenssurfen.

Directief en stellig (inclusief wijsvinger) zeg ik:

'Weet je, je weet precies wat je aan het doen bent. Jij hebt precies door wat je kan flikken en wat niet. Dus tegen mij zeggen: ik weet het niet, dat maak je maar aan je ouders en docenten wijs, mij niet meer. Jij bent de ultieme grenssurfer.' (Ik loop naar het midden van de kamer en trek een denkbeeldige lijn met mijn voet en balanceer hier op.)

'Wat jij moet doen is jezelf voldoende lol gunnen zonder dat je van school wordt verwijderd. Want hier staan (ver van de grens) is voor watjes

en dat ben jij niet. Je bent de afgelopen drie weken twee keer per week eruit gestuurd. Volgende week maandag, dinsdag en woensdag blijf jij in de klas zitten. De beloning krijg je donderdag, dan zorg jij dat je er een les wordt uitgestuurd, heb jij nog een beetje fun.'

Hij reageert wat verbaasd: 'Ja maar, ja maar.'

Mijn vervolg is: 'Niets ja maar, sterker nog, ik wil nu van jou horen in welke les je eruit wordt gestuurd en als je de master in grenssurfen bent, kan jij inschatten in de hoeveelste minuut van de wedstrijd je de klas wordt uitgestuurd.'

Zijn reactie: 'Ik wilde alleen maar zeggen dat ik volgende week donderdag vrij ben.'

Ook ik heb de overkant niet altijd in het vizier: 'Oké, dat wordt dan vrijdag.'

Ondertussen heb ik hem laten staan en hem gevraagd door middel van afstand en nabijheid van de lijn wat voorbeelden van gedrag te benoemen om in de klas te blijven zitten of eruit gezet te worden. Zelf doe ik ook wat suggesties en introduceer daarmee wat normen: 'Je kan binnen komen lopen en je middelvinger opsteken en dan word je de klas uitgestuurd, maar daar is ook geen lol aan, vinden ze je in de klas vast te stoer.'

We zoeken samen naar welke les het meest geschikt is, dit blijkt aardrijkskunde te zijn. Ik moet hem regelmatig nog even prikkelen en hem wijzen hoeveel invloed hij heeft en dat hij sociaal wenselijke gedrag maar bij zijn docenten moet laten zien en niet bij mij.

Enigszins benieuwd ga ik het vijfde gesprek in, hij had zijn beloning al woensdag opgenomen. De week erna was hij er niet meer uitgestuurd. Hij grijnst en zegt: 'Tja, ik heb aan mijn mentor uitgelegd welke opdracht ik van je heb gekregen.' Ik merk dat ik even verbleek en hij schiet in de lach: 'Ik dacht dat jij alles altijd door had.' Ik heb hem mijn kamer uitgestuurd, als beloning hoeft hij niet meer terug te komen.